



LATVIJAS REPUBLIKAS EKONOMIKAS MINISTRIJA
PATĒRĒTĀJU TIESĪBU AIZSARDZĪBAS CENTRS

K.Valdemāra ielā 157, Rīgā, LV – 1013 ♦ tālr. (+371) 67388624 ♦ fakss (+371) 67388634 ♦ e-pasts: ptac@ptac.gov.lv

Rīgā

22 . 09 . 2009 . Nr. 21-04/7229-A-406jur

Uz 16 . 07 . 2009 . Nr. 06-3-2.1/2023

**AS „Latvijas Krājbanka”
Uzņēmuma reģistrācijas
Nr.40003098527
J.Daliņa ielā 15
Rīgā, LV- 1013**

**Informācijai:
Finanšu un kapitāla tirgus
komisijai
Kungu ielā 5
Rīgā, LV- 1050**

Par uzziņu

Patērētāju tiesību aizsardzības centrā (turpmāk – PTAC) 2009.gada 22.jūlijā saņemts AS „Latvijas Krājbanka” (turpmāk – Banka) 2009.gada 16.jūlija iesniegums Nr.06-3-2.1/2023 (turpmāk – Iesniegums) par uzziņas sniegšanu par dažādu Patērētāju tiesību aizsardzības likumā (turpmāk – PTAL) iekļauto tiesību normu piemērošanu.

Banka Iesniegumā norāda, ka uzziņa ir nepieciešama, lai nodrošinātu PTAL vienveidīgu un atbilstošu piemērošanu attiecībās ar patērētājiem nolūkā izvairīties no domstarpībām.

Iesniegumā izteikts lūgums sniegt atbildes uz šādiem jautājumiem:

1) Vai saskaņā ar PTAL 6.panta trešās daļas 4.punkta aktuālo redakciju netaisnīguma kontrolei ir pakļaujams līguma noteikums, kas paredz aizdevuma likmes paaugstināšanu līgumsaistību neizpildes gadījumā?

Kā piemērs norādīts noteikums:

„Ja Aizņēmējs 30 (trīsdesmit) dienu laikā no Aizdevēja pieprasījuma saņemšanas neiesniedz Aizdevējam dokumentus, kas apliecina Aizdevuma izlietošanu atbilstoši Līgumā noteiktajam mērķim, tad Procentu likme tiek palielināta par 1 (vienu) kredītprocentu”.

Kā juridiskie apsvērumi 1.jautājumam norādīts, ka saskaņā ar Civillikuma 1753.pantu procenti ir atlīdzība par kapitāla lietošanas atvēlējumu vai kavējumu, samērā ar kapitāla lielumu un lietošanas ilgumu. Savukārt Civillikuma 1759.panta 1.punktā skaidrota nokavējuma procentu būtība – tā ir maksa par parāda samaksas nokavējumu. Jautājumā un piemērā minētajā situācijā procentu likmes paaugstināšana nav saistīta ar parāda samaksas nokavējumu, līdz ar to šajā gadījumā procenti nav uzskatāmi par nokavējuma procentiem, bet gan saglabā savu sākotnējo būtību – tā ir nolīgta atlīdzība par kapitāla lietošanu jeb faktiski – kreditēšanas pakalpojuma cena.

PTAL ir pieņemts saskaņā ar Eiropas Kopienas Padomes 1993.gada 5.aprīļa direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (turpmāk – Direktīva), tādēļ, interpretējot PTAL, jāņem vērā Direktīvas saturs un mērķis. Direktīvas preambulā norādīts, ka „*negodīguma novērtējumam nepakļauj noteikumus, kas apraksta galveno līguma priekšmetu, ne arī piegādāto preču vai pakalpojumu kvalitātes/cenas attiecību*”, savukārt Direktīvas 4.panta otrajā daļā noteikts, ka „*noteikumu negodīguma novērtējums neattiecas ne uz precēm, kas par to saņemtas, ciktāl šie noteikumi ir vienkāršā, skaidrā un saprotamā valodā*”. Tādējādi tiek uzskatīts, ka gan cena, gan līguma priekšmets ir būtiski līguma brīvības elementi, ko parasti nosaka vienojoties, tāpēc tos nedrīkst reglamentēt.¹

2) Vai PTAL 8.¹ pants ir piemērojams tiesiskajām attiecībām, kas radušās, noslēdzot līgumu ar patērētāju pirms PTAL grozījumu spēkā stāšanās, respektīvi, vai PTAL 8.¹ pantam ir tūlītējs spēks?

Kā juridiskie apsvērumi 2.jautājumam norādīts uz Civillikuma 3.pantā noteikto, ka „*Katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies. Neskartas paliek jau iegūtās tiesības.*” Banka norāda, ka šajā normā ir atspoguļots tiesiskās stabilitātes un tiesiskās noteiktības princips, nosakot, ka jaunā tiesību norma piemērojama nākamjiem apstākļiem, respektīvi, tiesību normai ir uz priekšu vērsts spēks. Savukārt noteikumi par tiesību normas tūlītēju un atpakaļvērstu spēku civiltiesībās ir izņēmums no šī principa, kas darbojas tikai likumā īpaši noteiktajos gadījumos.

Savukārt publiskajās tiesībās jaunā tiesību norma parasti ir piemērojama tiem apstākļiem, kuri radušies pirms, bet turpinās pēc jaunās tiesību normas spēkā stāšanās ievadītiem jeb turpinātiem apstākļiem, respektīvi, jaunajai tiesību normai ir tūlītējs spēks, bez šaubām, tai ir arī uz priekšu vērsts spēks un tā piemērojama nākamjiem apstākļiem.²

Bankas ieskatā konkrētais jautājums ir saistīts ar situāciju, kad līgums ar patērētāju noslēgts līdz PTAL grozījumu spēkā stāšanās brīdīm, taču puses to

¹ Skat. Zadraks G. Netaisnīgu noteikumu direktīvas reforma. Likums un Tiesības. 2005., Nr.4, 103.lpp.

² Skat. Kalniņš E. Tiesību normas spēkā esamība un intertemporālā piemērojamība. Likums un Tiesības. 2000. Nr.7, 219. lpp.

turpina pildīt pēc PTAL grozījumu spēkā stāšanās. Šajā situācijā pušu līgumiskās attiecības ir ievadīti jeb turpināti apstākļi. Līdz ar to PTAL 8.¹ panta spēks ir atkarīgs no tā, vai tiesību norma ir privāto vai publisko tiesību norma.

Banka norāda, ka patērētāju tiesību nozarei piemīt duāla daba: no vienas puses, patērētāja un pārdevēja vai pakalpojumu sniedzēja attiecības ir privāttiesiskas attiecības, bet, no otras puses, likums paredz publiski tiesisku mehānismu, kas nodrošina valstij iespēju iejaukties privāttiesiskajās attiecībā un izvērtēt no tām izrietošos strīdus. Tādējādi PTAL ietvertās tiesību normas par PTAC kompetenci, patērētāja tiesībām vērsties ar sūdzību, strīdu izskatīšanas kārtību u.tml. ir publiski tiesiskas, bet materiālās tiesību normas par specifiskajām prasībām līguma saturam un tā pildīšanas kārtību ir privāttiesiskas normas.

Banka uzskata, ka augstāk minēto apliecina arī publisko un privāto tiesību nošķiršanas teorijas (interesu, subordinācijas un piekritības (subjektu (modificētā) vai īpašo tiesību teorija), no kurām izdarāms secinājums, ka PTAL 8.¹ pants ir privāto tiesību norma. Līdz ar to Bankas ieskatā PTAL 8.¹ pants ir ar izteikti privāttiesisku raksturu un šai normai nav tūlītēja spēka, līdz ar to tā nav piemērojama tām tiesiskajām attiecībām, kas radušās, noslēdzot līgumus ar patērētājiem pirms PTAL grozījumu spēkā stāšanās.

3) Vai saskaņā ar PTAL 8.¹ panta pirmās daļas 2.punktu kredīta devējs ir tiesīgs, nepieprasot patērētājam izmaksas par nodrošinājuma pārvērtēšanu, pieprasīt iesniegt jaunu nodrošinājuma vērtējumu?

Kā situācijas piemērs norādīts kredīta līguma punkts, kas paredz, ka „Aizņēmējam ir pienākums ne biežāk kā reizi 5 (piecos) gados pēc Aizdevēja pieprasījuma iesniegt Aizdevējam jaunu Hipotēkas objekta vērtējumu”.

4) Kurās no jautājumā minētajām situācijām kredīta devējs pārkāpj PTAL 8.¹ panta pirmās daļas 2.punktu attiecībā pret patērētāju, kas nav pieļāvis būtisku līguma pārkāpumu?

Tālāk minētas šādas situācijas:

a) līgumā ir paredzēts patērētāja pienākums noteiktā termiņā vai noteiktā periodā pēc kredīta devēja pieprasījuma iesniegt kredīta devējam jaunu nodrošinājuma novērtējumu, un kredīta devējs pieprasa to, balstoties uz šādu līguma noteikumu;

b) kredīts izsniegts, balstoties uz jaunceļamā/renovējamā nodrošinājuma nākotnes vērtību, un līgumā paredzēts patērētāja pienākums pēc nodrošinājuma būvniecības pabeigšanas iesniegt kredīta devējam jaunu nodrošinājuma novērtējumu, un kredīta devējs pieprasa to, balstoties uz šādu līguma punktu;

c) patērētājs vēlas veikt izmaiņas līguma noteikumos vai veikt darbības ar nodrošinājumu (t.sk., tādas, kas izmaina nodrošinājuma vērtību), kurām nepieciešama kredīta devēja piekrišana, piemēram,

- atlikt maksājumus;
- samazināt aizdevuma procentu likmi;
- veikt izmaiņas aizdevuma atmaksas grafikā;
- saņemt papildu aizdevuma summu;
- atbrīvot no ķīlas vienu vai vairākus no aizdevuma nodrošinājumiem;

- pārveidot nodrošinājumu (sadalīt, apvienot ar citu u.tml.);
- apgrūtināt nodrošinājumu (iznomāt, noteikt servitūtu u.tml.);

kredīta devējs paziņo, ka piekritīs patērētāja vēlamajām izmaiņām/darbībām tikai tad, ja patērētājs iesniegs jaunu nodrošinājuma vērtējumu;

d) patērētājs vēlas veikt kādu no c) apakšpunktā norādītajām darbībām; kredīta devējs paziņo, ka šādu jautājumu izlems tikai pēc jauna nodrošinājuma vērtējuma iesniegšanas;

e) patērētājs vēlas veikt kādu no c) apakšpunktā norādītajām darbībām; kredīta devējs tām piekrīt, noslēdzot ar patērētāju vienošanos, kurā paredzēts patērētāja pienākums noteiktā termiņā iesniegt kredīta devējam jaunu nodrošinājuma novērtējumu, un, iestājoties termiņam, kredīta devējs pieprasa to, balstoties uz šādu vienošanās noteikumu;

f) puses līgumā iekļauj noteikumu, kas paredz, ka gadījumā, ja patērētājs noteiktā termiņā neiesniedz kredīta devējam jaunu nodrošinājuma novērtējumu, tad aizdevuma procentu likme palielinās par noteiktu kredītpunktu skaitu; iestājoties termiņam, patērētājs nav iesniedzis jaunu novērtējumu, balstoties uz minēto līguma punktu procentu likme tiek paaugstināta?

Atbildes sniegšanai uz Iesnieguma 4.jautājumu PTAC lūdza un 2009.gada 7.septembrī saņēma Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (turpmāk – FKTK) viedokli. FKTK atbildes vēstulē norāda, ka „normatīvajos aktos finanšu un kapitāla tirgus jomā nav noteikts kredītiestādes pienākums veikt hipotekārā kredīta nodrošinājuma – nekustamā īpašuma - atkārotu novērtēšanu. Komisijas „Kredītriska pārvaldīšanas ieteikumos” (apstiprināti ar 02.11.2001. Komisijas padomes lēmumu Nr.17/6) (turpmāk – ieteikumi) ir noteikta vispārīga prasība kredītiestādei nodrošināt nekustamā īpašuma novērtēšanu. Ieteikumu 3.8.punktā ir noteikts, ka kredītiestādei jāizstrādā dažādu ķīlas veidu novērtēšanas procedūras, kas nosaka ķīlas novērtēšanas nepārtrauktību. Ievērojot minēto, vēršam uzmanību, ka kredītiestāde pati nosaka nekustamā īpašuma novērtējuma veikšanas biežumu, lai nodrošinātu nekustamā īpašuma novērtēšanas nepārtrauktību.”

PTAC, sniedzot atbildes uz uzdotajiem jautājumiem, norāda:

1) Patlaban spēkā esošā PTAL 6.panta trešās daļas 4.punkta redakcija paredz, ka *„Līguma noteikums, kuru līgumslēdzējas puses savstarpēji nav apspriedušas, ir netaisnīgs, ja tas pretēji labticīguma prasībām rada būtisku neatbilstību līgumā noteiktajās līgumslēdzēju pušu tiesībās un pienākumos par sliktu patērētājam. Par netaisnīgiem līguma noteikumiem uzskatāmi noteikumi, kas: (...) 4) uzliek patērētājam, kurš neizpilda līgumsaistības, neproporcionāli lielu līgumsodu vai citu kompensāciju par līgumsaistību neizpildi”.*

Lai atbildētu uz uzdoto jautājumu, nepieciešams noskaidrot konkrētajā tiesību normā ietverto jēdzienu nozīmi.

Saskaņā ar Civillikuma 1716.pantu *„Līgumsods ir pametums, ko kāda persona uzņemas ciest sakarā ar savu saistību tajā gadījumā, ja viņa šo saistību neizpildītu vai neizpildītu pienācīgi.”* Savukārt Civillikuma 1717.pantā noteikts, ka *„Līgumsodu var pievienot katram līgumam, un to var noteikt nevien naudā, bet arī citās vērtībās. (...).”* Tādējādi, analizējot kopumā Civillikumā noteikto par

līgumsodu, kļūst skaidrs, ka ar šo vārdu apzīmē mantisku samazinājumu, kas noteikts vai nu naudā vai arī citās vērtībās.³ Tāpat arī tiesību zinātnē teikts, ka līgumsods ir civiltiesisks institūts ar divējādu dabu. No vienas puses, tas ir saistību pastiprinājums un iedarbojas kā nelabvēlīgu seku draudis, kamēr saistība vēl nav pārkāpta. No otras puses, līgumsods kļūst par atbildības izpausmi tad, ja pastiprinājums izrādījies nepietiekams, lai atturētu parādnieku no saistības pārkāpuma. Līgumsoda kā saistības pastiprinājuma uzdevums ir ietekmēt parādnieka gribu, iedarbojoties uz viņa mantiskajām interesēm.⁴

Savukārt saistības pastiprinājuma līdzekļi cita starpā var izpausties (...), papildinot pamatsaistību ar mantisko blakus (akcesoro) saistību, tādējādi pastiprinot parādnieka ieinteresētību, lai nebūtu jācieš papildu izdevumi. Šādi iedarbojas līgumsods (...).⁵

No konkrētā jautājuma izriet, ka Banka vēlas paredzēt paaugstinātu aizdevuma procentu likmi, ja līgumsaistības netiek pienācīgi izpildītas no patērētāja puses. No Iesniegumā aprakstītās situācijas secināms, ka, ja aizņēmējs 30 (trīsdesmit) dienu laikā no aizdevēja pieprasījuma saņemšanas neiesniedz aizdevējam dokumentus, kas apliecina aizdevuma izlietošanu atbilstoši līgumā noteiktajam mērķim, tad procentu likme tiek palielināta par 1 (vienu) kredītprocentu. Tādējādi PTAC secina, ka procentu likme tiek paaugstināta tādā gadījumā, ja patērētājs savlaicīgi – 30 dienu laikā no aizdevēja pieprasījuma saņemšanas neiesniedz aizdevējam dokumentus, kas apliecina aizdevuma izlietošanu atbilstoši līgumā noteiktajam mērķim.

Ņemot vērā iepriekš minēto līgumsoda institūta izvērtējumu, PTAC ieskatā konkrētajā gadījumā Banka ir paredzējusi vērst civiltiesisku sankciju pret patērētāju, ja tas neizpilda savas saistības, kas izpaužas kā aizdevumu procentu likmes paaugstinājums. PTAC piekrīt Bankas norādei, ka Iesniegumā aprakstītajā gadījumā šāda veida procentu paaugstinājumu nevarētu uzskatīt par nokavējuma procentiem Civillikuma 1759.panta 1.punkta izpratnē, ņemot vērā, ka procenti tiek noteikti nevis par parāda samaksas nokavējumu, bet gan par to, ka patērētājs noteiktajā termiņā neiesniedz aizdevējam dokumentus, kas apliecina aizdevuma izmantošanu noteiktajam mērķim. Tomēr PTAC ieskatā konkrētā sankcija – procentu likmes paaugstinājums Civillikuma izpratnē ir vērtējama kā mantiska rakstura sekas („mantisks pametums”), kuras patērētājs apņemas ciest, ja nav izpildījis pienācīgi savas saistības, nevis kā aizdevuma izmantošanas cena. Tādējādi pēc būtības šāda sankcija atbilst Civillikuma 1716.pantā noteiktajam līgumsoda institūtam.

PTAC ieskatā nav nozīmes tam, vai šādas mantiska rakstura sekas ir ietvertas kā noteikts maksājums par katru pārkāpuma dienu vai arī konstanta summa par katru pieļauto pārkāpumu, bet gan nozīme ir konkrētā institūta būtībai, ka sankcija tiek paredzēta kā sekas līgumsaistību nepildīšanai. Tādējādi secināms, ka šāda veida sankcijai piemīt sodošs raksturs.

PTAC piekrīt Bankas minētajam, ka netaisnīguma izvērtējumam nav pakļautas procentu likmes, kas noteiktas par aizdevuma lietošanu un atkarīgas no

³ Torgāns K. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Tiesu Nama aģentūra. Rīga, 2006,115.lpp.

⁴ Skat. Turpat.

⁵ Skat. Turpat., 89.lpp.

starpbanku aizdevuma likmju izmaiņām u.tml., tomēr PTAC uzskata, ka šāda veida noteikums nevarētu tikt vērtēts kā līguma būtiskā sastāvdaļa, ņemot vērā, ka paaugstinātā procentu likme tiek noteikta nevis kā pakalpojuma cena, bet gan kā sekas par patērētāja pieļautu līguma pārkāpumu.

Pretējā gadījumā PTAC ieskatā jebkurš aizdevējs varētu iekļaut nesamērīgi lielu procentu paaugstinājumu kādas līgumsaistības pārkāpuma gadījumā, tādējādi PTAL 5. un 6.panta regulējumam nerasniedzot savu mērķi.

Tāpat arī PTAC vērš Bankas uzmanību uz to, ka atbilstoši Direktīvas 3.pantā 3.punktā minētajam⁶ un PTAL 6.panta trešās daļas noteikumiem šajā tiesību normā minētais uzskaitījums ir tikai indikatīvs un tas neizslēdz līguma noteikumu izvērtējumu pēc vispārējās klauzulas, kas paredz, ka par netaisnīgu uzskatāms jebkurš neapspriests līguma noteikums, kas pretēji labticīguma prasībām rada būtisku neatbilstību līgumā noteiktajās līgumslēdzēju pušu tiesībās un pienākumos par sliktu patērētājam. Līdz ar to, pat ja līguma noteikums neatbilst nevienai citai no PTAL 6.panta trešajā daļā minētajos punktos noteiktajām pazīmēm, tas (izņemot līguma būtiskās sastāvdaļas) var tikt vērtēts pēc vispārējās netaisnīguma klauzulas.

Ņemot vērā minēto, PTAC ieskatā noteikums, kas paredz aizdevuma procentu likmes paaugstināšanu līgumsaistību neizpildes gadījumā, ir pakļauts netaisnīguma kontrolei saskaņā ar PTAL 6.panta trešās daļas 4.punkta noteikumiem.

2)Saskaņā ar PTAL 2009.gada 21.maija likumu *Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā* PTAL tika papildināts ar 8.¹ pantu, kas izteikts šādā redakcijā:

„(1) Kredīta devējam nav tiesību pieprasīt patērētājam, kas nav pieļāvis būtisku līguma pārkāpumu:

1) izsniegtā kredīta papildu nodrošinājumu, pamatojoties uz to, ka kredīta nodrošinājumā esošā nekustamā īpašuma vērtība ir samazinājusies nekustamā īpašuma tirgus izmaiņu dēļ;

2) jebkādas izmaksas par hipotekārā kredīta nodrošinājuma pārvērtēšanu līguma darbības laikā;

3) izsniegtā kredīta pirmstermiņa atmaksu.

(2) Ja patērētājs, kas nav pieļāvis būtisku līguma pārkāpumu, to lūdz, kredīta devējam ir pienākums izskatīt patērētāja priekšlikumu par kredīta atmaksas termiņa pagarināšanu vai kredīta valūtas maiņu. Atteikuma gadījumā kredīta devējs sniedz patērētājam motivētu atbildi 30 dienu laikā.

(3) Šā panta otrajā daļā minētās līguma noteikumu izmaiņas nedrīkst būt patērētājam nelabvēlīgākas salīdzinājumā ar līgumā izdarāmo izmaiņu piedāvāšanas brīdī pastāvošajiem tirgus nosacījumiem. Patērētājs šā panta otrajā daļā minēto izmaiņu veikšanu ir tiesīgs prasīt ne biežāk kā vienu reizi gada laikā. Kredīta devējam nav tiesību prasīt jebkādu kompensāciju par šādu izmaiņu veikšanu, izņemot pamatotu un samērīgu maksu par pakalpojuma administratīvajiem izdevumiem.

⁶ Skat. arī Eiropas Kopienas tiesas 2002.gada 7.maija sprieduma lietā C-478/99 Eiropas Komisija pret Zviedriju motīvu daļas 20.punkts.

(4) Par būtisku līguma pārkāpumu šā panta izpratnē uzskatāma: 1) kredīta atmaksas vai procentu samaksas maksājumu kavēšana ilgāk kā par 60 dienām vai biežāk kā trīs

reizes gada laikā, katru reizi ilgāk par 30 dienām;

2) kredīta neizmantošana kredīta līgumā paredzētajam mērķim.”

Minētais likums stājās spēkā 2009.gada 23.jūnijā. Lai izvērtētu to, ar kuru brīdi un attiecībā uz kurām tiesiskajām attiecībām konkrētais likuma pants ir piemērojams, nepieciešams noskaidrot, vai tajā ietvertās tiesību normas pieder pie publiskajām vai privātajām tiesībām. Šajā sakarā ir izmantojamas vairākas tiesību zinātnē pastāvošas teorijas.

Interesu teorija atšķir tiesību normu atkarībā no tā, kādas intereses tajā ietvertas. Tāpēc publiskajām tiesībām pieskaita tās tiesību normas, kas aizstāv valstiskās intereses, bet privātajām tiesībām tās, kas atbilst individuālajām interesēm.⁷ Konkrētā tiesību norma ir radīta, lai nodrošinātu kredītu ņēmēju (patērētāju), kas saņēmuši kredītu, kas nodrošināts ar nekustamo īpašumu, aizsardzību attiecībā pret kredīta devēju nelabticīgām darbībām, kā arī, lai nodrošinātu to, ka kredīta devēji piedāvā patērētājiem risinājumus tad, ja tiem ir apgrūtināta iespēja atmaksāt kredītu. Līdz ar to saskaņā ar interešu teoriju secināms, ka konkrētā tiesību norma aizstāv kredīta ņēmēju individuālās intereses un tādējādi pieder privāto tiesību jomai.

Subordinācijas teorija (saukta arī par pakļautības teoriju vai subjekcijas teoriju) par nošķiršanas pamatu uzskata tiesiskajās attiecībās esošās padotības attiecības. Publiskajās tiesībās tiesisko attiecību dalībnieki atrodas it kā pakārtoti viens otram. Privāto tiesību tiesiskās attiecības raksturo līdztiesīgas tiesiskās attiecības.⁸ PTAC secina, ka tiesiskās attiecības starp kredīta devēju un patērētāju rodas uz civiltiesiska līguma pamata. Līdz ar to pēc būtības šīs uzskatāmas par līdztiesīgām tiesiskajām attiecībām, neskatoties uz to, ka patērētājam kā ekonomiski vājākajai līgumslēdzējpusēi šajās tiesiskajās attiecībās tiek nodrošināta īpaša likuma aizsardzība.

(Modificētā) subjektu teorija, arī piekritības vai īpašo tiesību teorija tiesības nošķir pēc tā, kas un uz kādu tiesību pamata darbojas. Pie publiskajām tiesībām pieskaita tās tiesību normas, kas piešķir tiesības un pienākumus tikai valstij vai citiem valsts varas subjektiem. Pie privātām tiesībām pieder tās tiesību normas, kas attiecas uz jebkuru.⁹ Ņemot vērā, ka konkrētais PTAL pants ietver patērētāja tiesības prasīt noteiktu darbību izpildi no kredīta devēja puses un kredīta devēja pienākumu ievērot un izpildīt PTAL 8.¹ pantā ietvertos priekšrakstus, tad, saskaņā ar šo teoriju secināms, ka PTAL 8.¹ pantā ietvertās tiesību normas pieder pie privātajām tiesībām.

Ņemot vērā iepriekš minēto izvērtējumu, PTAC piekrīt Bankas secinājumam, ka PTAL 8.¹ pantā ietvertās tiesību normas pieder pie privātajām tiesībām.

⁷ Paine F.J. Vācijas vispārīgās administratīvās tiesības Vācijas Administratīvā procesa likuma. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2002. 35.lpp.

⁸ Skat., turpat.

⁹ Skat., turpat.

Privāttiesībās valda princips, ka jaunā tiesību norma piemērojama nākamiem apstākļiem, respektīvi, tiesību normai ir uz priekšu vērsts spēks.¹⁰ Tas izriet no Civillikuma 3.panta, kur noteikts, ka „*Katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījies vai izbeigusies. Neskartas paliek jau iegūtās tiesības.*” Līdz ar to, atbildot uz uzdoto jautājumu, var secināt, ka PTAL 8.¹ pantā ietvertajām tiesību normām nav tūlītējs, bet ir uz priekšu vērsts spēks.

Tomēr, piemērojot PTAL 8.¹ pantā ietvertās tiesību normas, jāņem vērā ka, ja tiesiskās attiecības tiek turpinātas pēc jaunās privāto tiesību normas spēkā stāšanās, vispārīgais princips par tiesību normas uz priekšu vērstu spēku var izpausties divējādi: 1) vai nu minētās attiecības (to sekas) arī turpmāk apspriežamas atbilstoši agrākai tiesību normai, vai arī 2) agrākā tiesību norma piemērojama, ciktāl šādas attiecības netiek pārgrozītas vai izbeigtas, kas savukārt apspriežams atbilstoši jaunajai tiesību normai. Tas nozīmē, ka tādi juridiskie fakti, kas pārgroza vai izbeidz agrāk nodibinātu tiesisko attiecību pēc jaunās tiesību normas spēkā stāšanās tomēr apspriežami atbilstoši agrākai tiesību normai, ja tie pēc būtības ir patstāvīgi, bet uzskatāmi par agrāk nodibinātās tiesiskās attiecības sekām (piemēram, nosacījuma iestāšanās, līguma izpildījums, izpildījuma nokavējums u.t.t.). Savukārt atbilstoši jaunajai tiesību normai apspriežami tādi pēc tās spēkā stāšanās radušies tiesiski nozīmīgi apstākļi, kas pēc būtības uzskatāmi par patstāvīgiem agrāk nodibināto tiesisko attiecību pārgrozošiem vai izbeidzošiem faktoriem (piemēram, laulības šķiršana, saistības izpildes nodrošinājums ar ķīlu vai galvojumu, ieskaits, izlīgums u.t.t.).¹¹

Nemot vērā minēto, katrā situācijā noskaidrojams, vai attiecīgie apstākļi ir uzskatāmi par agrāk nodibinātās (pēc grozījumu PTAL spēkā stāšanās turpinātās) tiesiskās attiecības sekām vai arī par patstāvīgiem agrāk nodibināto tiesisko attiecību pārgrozošiem vai izbeidzošiem faktoriem. Attiecībā uz PTAL 8.¹ panta pirmajā daļā iekļauto tiesību normu PTAC secina, ka tās 1., 2. un 3.punktā ietvertie noteikumi, proti, kredīta papildu nodrošinājuma pieprasījums kredīta līguma darbības laikā, nekustamā īpašuma pārvērtēšana kredīta līguma darbības laikā un kredīta pirmstermiņa atmaksa, ir saistīta ar agrāk nodibinātās tiesiskās attiecības sekām. Līdz ar to šādos gadījumos, ja kredīta līgums noslēgts līdz 2009.gada 22.jūnijam (ieskaitot), uz šādām tiesiskajām attiecībām attiecināms agrākais regulējums. Tomēr attiecībā uz PTAL 8.¹ panta otrās daļas noteikumiem PTAC norāda, ka patērētāja tiesības vērsties pie kredīta devēja ar lūgumu par kredīta atmaksas termiņa pagarināšanu vai valūtas maiņu ir patstāvīgas tiesības un nav atkarīgas no konkrētā kredīta līguma, turklāt šīs tiesības vērstas uz spēkā esošā kredīta līguma grozīšanu, kas pats par sevi uzskatāms par agrāko tiesisko attiecību pārgrozošu faktoru. Līdz ar to PTAL 8.¹ panta otrās daļas noteikumi kopsakarā ar šī paša panta trešās un ceturtās daļas noteikumiem piemērojami arī tām tiesiskajām attiecībām, kas nodibinātas pirms PTAL grozījumu spēkā stāšanās.

¹⁰ Kalniņš E. Tiesību normu spēkā esamība un intertemporālā piemērojamība. Likums un Tiesības, 2000, Nr.7, 219.lpp.

¹¹ Kalniņš E. Tiesību normu spēkā esamība un intertemporālā piemērojamība. Likums un Tiesības, 2000, Nr.7, 220.lpp.

Turklāt PTAC, ievērojot iepriekš minēto, vērš Bankas uzmanību uz to, ka, ja kredīta līgums tiek grozīts (piemēram, puses vienojas par tā termiņa pagarināšanu, citiem procentu likmes nosacījumiem u.tml.), uz kredīta līguma grozījumiem attiecināmas PTAL 8.¹ panta prasības. Tāpat arī PTAC norāda, ka līguma noteikums, kas paredz kredīta devēja tiesības vienpusēji atkāpties no līguma vai pieprasīt papildu nodrošinājumu situācijā, kad nekustamā īpašuma vērtība ir samazinājusies nekustamā īpašuma tirgus izmaiņu dēļ, saskaņā ar PTAL 5.panta otrās daļas 5.punktu un 6.panta trešās daļas 1.punktu ir uzskatāms par netaisnīgu līguma noteikumu¹².

3) Atbildot uz 3.jautājumu, PTAC norāda, ka saskaņā ar PTAL 8.¹ panta pirmās daļas 2.punktu kredīta devējam nav tiesību pieprasīt patērētājam, kas nav pieļāvis būtisku līguma pārkāpumu, jebkādas izmaksas par hipotekārā kredīta nodrošinājuma pārvērtēšanu līguma darbības laikā. Iepriekš minētais aizliegums iekļauts galvenokārt tādēļ, lai patērētājam tirgus izmaiņu dēļ nebūtu jācieš papildu izmaksas tādēļ, ka kredīta devējs vēlas iegūt atkārtotu kredīta nodrošinājuma novērtējumu. Tādējādi no minētas tiesību normas izriet, ka tajā minētais aizliegums attiecas uz tiem gadījumiem, kad kredīta nodrošinājuma izmaksas būs jāsedz patērētājam.

No Bankas iesniegumā minētā piemēra izriet, ka kredīta devējs pieprasa iesniegt pašam patērētājam jaunu nodrošinājuma vērtējumu, balstoties uz līguma noteikumu, kas paredz, ka „Aizņēmējam ir pienākums ne biežāk kā reizi 5 (piecos) gados pēc Aizdevēja pieprasījuma iesniegt Aizdevējam jaunu Hipotēkas objekta vērtējumu”. Ņemot vērā, ka no minētā līguma punkta izriet, ka nekustamā īpašuma vērtējuma izmaksas būs jāsedz pašam patērētājam, tad šāds līguma noteikums neatbilst PTAL 8.¹ panta pirmās daļas 2.punktam.

4) Atbildot uz 4.jautājumu un izvērtējot a) punktā paredzēto, PTAC norāda uz atbildē uz 3.jautājumu minēto un atkārtoti informē, ka noteikums, kas paredz patērētāja pienākumu noteiktā termiņā vai noteiktā periodā pēc kredīta devēja pieprasījuma iesniegt kredīta devējam jaunu nodrošinājuma novērtējumu, nodrošinājuma izmaksas sedzot patērētājam, neatbilst PTAL 8.¹ panta pirmās daļas 2.punktam. Līdz ar to PTAC ieskatā arī 4.jautājuma f) punktā aprakstītais līguma noteikums neatbilst PTAL 8.¹ panta pirmās daļas 2.punkta noteikumiem un saskaņā ar PTAL 6.panta trešās daļas 1.punktu kontekstā ar 5.panta otrās daļas 5.punktu tas vērtējams kā netaisnīgs līguma noteikums. Turklāt nav pieļaujams, ka šādā gadījumā tiek palielināta kredīta procentu likme.

Attiecībā uz 4.jautājuma b) punktā minēto situāciju, PTAC ieskatā, ņemot vērā, ka novērtējuma pieprasījumam ir pamatots iemesls, proti, kredīts izsniegts, balstoties uz jaunceļamā/renovējamā nodrošinājuma nākotnes vērtību, Banka var prasīt patērētājam pēc būvniecības pabeigšanas iesniegt kredīta devējam jaunu nodrošinājuma novērtējumu, nodrošinājuma izmaksas sedzot patērētājam, balstoties uz attiecīgu līguma punktu.

¹² skat. PTAC 2009.gada 4.jūnija lēmums Nr.18-Ig, kas pieejams <http://www.ptac.gov.lv/page/215&qPage=1>

Attiecībā uz 4.jautājuma c) punktā minētajām situācijām PTAC uzskata, ka tajās Banka ir tiesīga patērētājam pieprasīt veikt jaunu nodrošinājuma novērtējumu uz sava rēķina, ja šādu grozījumu veikšana atkarīga no novērtējuma vērtības, ņemot vērā, ka Bankas pienākums grozījumu veikšanas brīdī ir noteikt katrai konkrētajai patērētāja situācijai atbilstošus kredīta līguma nosacījumus. Tomēr PTAC vērš Bankas uzmanību, ka šādā Bankas pienākums būtu patērētājam sniegt informāciju par iespējamo grozījumu saturu kredīta līgumā pirms patērētājam tiek pieprasīts nodrošinājuma novērtējums, jo nebūtu pieļaujams, ka, neskatoties uz to, ka Bankai jau pirms novērtējuma pieprasījuma ir zināms, ka Banka patērētāja lūgumu par līguma grozījumiem neapmierinās, Banka pieprasa patērētājam uz sava rēķina veikt nekustamā īpašuma novērtēšanu.

Ņemot vērā minēto, PTAC uzskata, ka 4.jautājuma d) punktā minētā situācija neatbilst PTAL 8.¹ panta pirmās daļas 2.punktam, jo šādā veidā Banka nevar novērst situācijas, kad patērētājs izdod naudas līdzekļus par novērtējumu, kurš attiecīgajā situācijā nemaz nav nepieciešams. Līdz ar to šādu līguma noteikumu kredīta līgumā varētu iekļaut tikai tādā gadījumā, ja grozījumu veikšana līgumā ir atkarīga no iekļātā nekustamā īpašuma novērtējuma vērtības un ja patērētājam jau pirms viņš veic nekustamā īpašuma novērtējumu, tiek sniegta informācija par iespējamo grozījumu saturu.

Attiecībā uz 4.jautājuma e) punktā minēto situāciju PTAC norāda, ka šāds risinājums atbilstoši PTAL 8.¹ panta pirmās daļas 2.punktam ir pieļaujams, izņemot gadījumus, kad Bankai jau iepriekš ir zināms, ka tā patērētāja lūgumu neapmierinās un ievērojot iepriekšējā rindkopā minētos nosacījumus.

Uzziņa sniegta saskaņā ar Civillikuma 3., 1716. un 1717.pantu 1759.panta 1.punktu, 6.panta trešo daļu, trešās daļas 1. un 4.punktu, 5.panta otrās daļas 5.punktu un 8.¹ pantu.

Saskaņā ar PTAL 25.panta pirmo daļu un *Administratīvā procesa likuma* 70.panta pirmo daļu, 76.panta pirmo daļu, 79.panta pirmo daļu, 98.panta piekto daļu un 101.panta ceturto daļu šo uzziņu var apstrīdēt Ekonomikas ministrijā viena mēneša laikā kopš tās paziņošanas, iesniedzot iesniegumu PTAC.

Direktore

B.Vītoliņa